

ВЫЧИСЛЕНИЕ ЦЕЛЕВОЙ ДОСТИЖИМОЙ СТРУКТУРЫ ТОВАРНОГО ЭКСПОРТА ЗАКАРПАТЬЯ

Аннотация. В статье продемонстрирован алгоритм динамического расчета целевой достижимой структуры товарного экспорта. Найдена такая структура для Закарпатья по данным 2006–2016 гг. Такая специализированная структура для Закарпатья позволяет увеличить его экспорт на более чем 10%. Большему экспорту соответствует специализация на ведущих группах мирового экспорта. Эти группы характеризуются более высокими рисками и кадровыми требованиями.

Ключевые слова: целевая достижимая структура, товарный экспорт, гармонизированная система, диверсификация, специализация.

COMPUTING TARGET ATTAINABLE STRUCTURE FOR COMMODITY EXPORT OF ZAKARPATYA

Summary. The algorithm of computing target attainable commodity export structure has been demonstrated in the article. Such a structure for Zakarpattia has been found on the 2006–2016 data. Such a specialized structure for Zakarpattia allows its export growth by above 10%. A larger export corresponds to specialization on the leading world export groups. Those groups are characterized by higher risks and personnel requirements.

Key words: target attainable structure, commodity export, harmonized system, diversification, specialization.

УДК 339.137.2:005:338.43

Грановська В. Г.

*кандидат економічних наук, доцент, докторант
Херсонського державного аграрного університету*

Hranovs'ka V. G.

*PhD of economics, Assistant professor, doctoral student
Kherson State Agricultural University*

ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті досліджено теоретичні, концептуальні та методичні підходи до формування інституційного механізму забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств. Доведено, що вдосконалення інституціонального середовища є дієвим інструментом управління економічним розвитком агроформувань. Визначено, що інституційні трансформації сприяють ефективному використанню ресурсного потенціалу, посиленню фінансової синергії, підвищенню конкурентоспроможності підприємства. Встановлено наявність зв'язку між здійсненням інституційних змін, інноваційним розвитком аграрних підприємств та зростанням їх конкурентоспроможності. З'ясовано ключові напрями необхідних трансформацій в аграрному секторі, виокремлено сутність інституціональних змін, визначено ключові складові інституційного механізму забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Ключові слова: економічне зростання, інноваційний розвиток, інституційний механізм, конкурентна стратегія, конкурентоспроможність, фінансова синергія.

Вступ та постановка проблеми. Глобалізаційні процеси та необхідність забезпечення конкурентоспроможного розвитку підприємств аграрного сектору економіки зумовлюють формування концептуально нової парадигми управління ними, спрямованої на інноваційний розвиток агроформувань. Активізація інноваційного процесу, стимулювання інноваційного попиту, зростання конкурентоспроможності агровиробників можливі тільки за умови формування ефективної системи інституціонального регулювання виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження інституційного середовища аграрних підприємств на засадах конкурентоспроможності є предметом наукового інтересу Г. Азоева, Е. Вогеля, Е. Ворнера, Р. Ербе, Д. Кісінга, П. Кругмана, Д. Норта, М. Познера, М. Портера, Дж. Стренда, Е. Хекшера, В. Андріанова, Ю. Куренкова, В. Попова, Р. Фатхутдінова, О. Онищенко, М. Маліка, Л. Мельника, Л. Євчука, П. Саблука, А. Стельмашука, О. Шпичака та інших вчених. Однак проблеми формування інституційного середовища аграрних підприємств потребують проведення наукових досліджень.

А. Чухно інституціональні зміни конкурентного середовища пов'язує з пізнанням інститутів та під «інституціональними змінами» розуміє процес трансформації формальних або неформальних обмежень, а також відповідних механізмів контролю їх дотримання [5]. Д. Норт зосереджує увагу на існуванні прямих зв'язків між інституціями та різними сферами людської діяльності. Також вчений наголошує на тому, що інституційні зміни носять інкрементний, а не дискретний характер [7, с 21]. Т. Веблен зазначає, що еволюція супроводжується процесом інституціональних змін шляхом відбору і закріплення таких форм поведінки, які є найбільш сприятливими для існування та розвитку суспільства [5].

Особливе місце в системі сучасного наукового знання та методології управління належить інституціональній теорії (або інституціоналізму), в основу якого покладено ідею синтезу міждисциплінарного (економічного, соціального, політичного, культурного тощо) аналізу [2]. Інституційна теорія бере свій початок від часів становлення суспільства та пов'язана з виокремленням «соціального

інституту» як основного елементу практичної реальності та теоретичного конструкту. Інституційний підхід характеризується еkleктичністю, залученням різних сфер знань, їхньою методологією та понятійним апаратом, а також утворенням спільних для різних дисциплін понять, таких як, зокрема, «обмежена раціональність», «соціальна вкоріненість», «примусова довіра» [8, с. 63]. Інституційний аналіз свідчить про особливості та унікальність середовища розвитку соціально-економічних систем, дає змогу дослідити специфікацію впливу факторів на розвиток національної економіки та її секторів.

Визначено, що на темпи інституційних змін впливають внутрішні та зовнішні фактори. Ефективне інституційне середовище характеризується несуперечністю старих і нових інституцій, існуванням системи, здатної до опору, і наявністю соціальних верств, що підтримують реформи у країні. Внутрішні чинники змін можуть мати об'єктивний характер, зумовлений станом природного середовища, розвитком матеріально-технічного базису, ступенем досконалості технологій, особливостями людського сприйняття та реакції на навколишню реальність. Проте недостатньо широко розкриті питання подолання суперечностей конкурентоспроможного розвитку шляхом здійснення інституційних змін.

Метою роботи є з'ясування ключових напрямів трансформації економіки, виокремлення сутності інституціональних змін, визначення факторів, що їх зумовлюють, для формування інституційного механізму забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Результати дослідження. З пошуком шляхів підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств актуалізується проблема забезпечення їх інноваційного розвитку. Нині інституціональне середовище несприятливе для розвитку інновацій, ресурси обмежені, а обсяг інвестицій невеликий. Оцінювання регіональної політики свідчить про те, що органи влади переважно розраховують на допомогу держави та дію її обмежених інструментів (бюджетні трансферти, державні програми), а також не мають вагомих інструментів для поліпшення інвестиційного середовища інноваційного виробництва з використанням переваг геополітичного розташування чи сприяння дії базових інститутів економіки, з якими пов'язана більшість проблем аграрної сфери. Таким чином, на територіальному рівні надзвичайно актуально залишається проблема формування пріоритетів інноваційного розвитку агроформувань. Для розширення та активізації співпраці наукових установ і ринкових суб'єктів на регіональному рівні необхідно вжити низку заходів, спрямованих на вдосконалення нормативно-правової бази наукової та науково-технічної діяльності, зокрема питань використання прав на інноваційні розробки, використання наукових робіт, які фінансувалися з Державного бюджету України, а також визначення механізму комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності. Загалом ефективний розвиток взаємовідносин у системі «держава – бізнес» можливий за умов активної участі кожної зі сторін та рівноправного партнерства. Водночас ключову роль повинна відігравати держава, функції якої мають бути спрямовані на створення таких умов ведення підприємницької діяльності в аграрному секторі, які б дали змогу підприємцям не лише отримувати економічні вигоди, але й поступово набувати статусу соціально відповідальних осіб, які беруть участь у розв'язанні соціально-економічних проблем на державному та місцевому рівнях.

Стратегічна спрямованість ринкових трансформацій на якісні перетворення аграрних підприємств посилює необхідність розроблення та впровадження механізмів

удосконалення інституціонального середовища функціонування сільськогосподарських підприємств з метою забезпечення їх конкурентоспроможності. Удосконалення інфраструктурного забезпечення та інституціонального середовища актуалізується з огляду на те, що ці складові моделі конкурентоспроможного розвитку аграрних підприємств є дієвим інструментом управління економічним розвитком формувань. Трансформації сприяють ефективному використанню ресурсного потенціалу, посиленню фінансової синергії, підвищенню конкурентоспроможності підприємства.

Важливим під час підготовки та реалізації політики інституційних змін, визначення їх пріоритетних напрямів є оцінювання конкурентоспроможності аграрних підприємств. Погоджуючись із В. Ільїним [4], вважаємо, що під час проведення аналізу конкурентоспроможності аграрних підприємств варто застосовувати методичний підхід, що ґрунтується на об'єктивності та оптимальності розрахунків за даними їх виробничо-фінансової діяльності. Дослідження передбачає певну етапність: I етап – визначення місткості ринку та особливостей функціонування його учасників; II етап – визначення інтенсивності конкуренції та рівня концентрації на ринку; III етап – порівняння підприємств за різними критеріями конкурентоспроможності; IV етап – оцінка конкурентоспроможності окремих підприємств. Таким чином, діагностика конкурентоспроможності на I–III етапах передбачає аналіз зовнішнього середовища на макро- і мезорівнях, а останній етап оцінює внутрішнє середовище функціонування суб'єктів аграрного сектору на мікрорівні.

Концепцією інституціонального аспекту структурної політики є і регулювання економічних процесів на різних рівнях, і зміна підходу до економічної моделі загалом. Також об'єктом дослідження інституціонального напрямку є пошук шляхів інвестиційної діяльності як основного чинника досягнення визначеної мети, що забезпечується зростанням рівня реальних доходів суб'єктів економічної діяльності в країні, ступенем доступності та вартістю кредитних ресурсів, розвитком фондового ринку, стабільністю ситуації на валютному, грошовому та товарному ринках країни. Необхідність аналізу наявного інструментарію бюджетно-податкового та грошово-кредитного регулювання динаміки економічного розвитку країни, визначення на його основі шляхів і напрямів покращення їх впливу на структуру національної економічної системи обумовлюють актуальність дослідження в інституціональному розрізі економічної структури [6].

Орієнтирами державної аграрної політики сьогодні є створення базових умов для сільськогосподарської діяльності та покращення фінансового стану сільгоспвиробників, приведення вітчизняного законодавства до чинних норм ЄС, врегулювання земельних відносин з метою підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва. Відбувається вжиття таких заходів щодо дерегуляції та спрощення умов ведення господарської діяльності в аграрному секторі: скасування низки обов'язкових процедур і дозволів; спрощення порядку видачі ветеринарних документів; розробка критеріїв, за якими оцінюють ступінь ризику від провадження господарської діяльності, яка підлягає державному ветеринарно-санітарному контролю та нагляду. Інституціональне регулювання мікрорівня акцентує увагу на необхідності посилення такої роботи на мезо- і макрорівнях.

Система інституціонального регулювання аграрних підприємств включає такі суб'єкти, як органи управління підприємством, інноваційна служба, інфраструктура підприємства. Основними об'єктами інституціонального регу-

лювання є безпосередньо виробництво, інноваційні відносини, кадри, ресурси, неформальні обмеження. Вихідними умовами запровадження регулятивних впливів виступають визначені цілі та ресурси інноваційного розвитку. Метою інституціональних регулятивних заходів є реалізація інноваційних проектів, інноваційний розвиток підприємства та зростання його конкурентоспроможності.

Стратегічною метою розвитку інституціонального середовища в аграрному секторі економіки є створення сприятливого інституціонального середовища для забезпечення сталого розвитку галузі через задоволення суспільних інтересів. Стратегічними напрямками розвитку інституціонального середовища в аграрному секторі є інституціональне забезпечення розвитку відтворювального потенціалу, розвиток інтеграційних процесів між учасниками інституціонального середовища в аграрному секторі економіки, формування ефективної моделі взаємодії

«держава – інституціональне середовище» в аграрному секторі, технологічна модернізація інституціонального середовища, стимулювання інституціонального середовища розвитку сільських територій. Відмінності систем інституціонального регулювання на різних рівнях управління пов'язані переважно з їх функціональними особливостями, а основні принципи побудови є подібними. Для забезпечення цілісності інституційного регулювання необхідно сформувати сприятливе інноваційне середовище та залучити елементи державно-приватного партнерства, що потребує змін формальних норм. Чинне законодавство, що використовує концесійні умови державно-приватного партнерства, не враховує поширення цієї форми взаємодії на інноваційну та наукову сфери, передбачає складну дозвільну процедуру договорів на спільну діяльність в інноваційній сфері, не сприяє проведенню спільних досліджень і формуванню територіальної інноваційної інфраструктури [3].

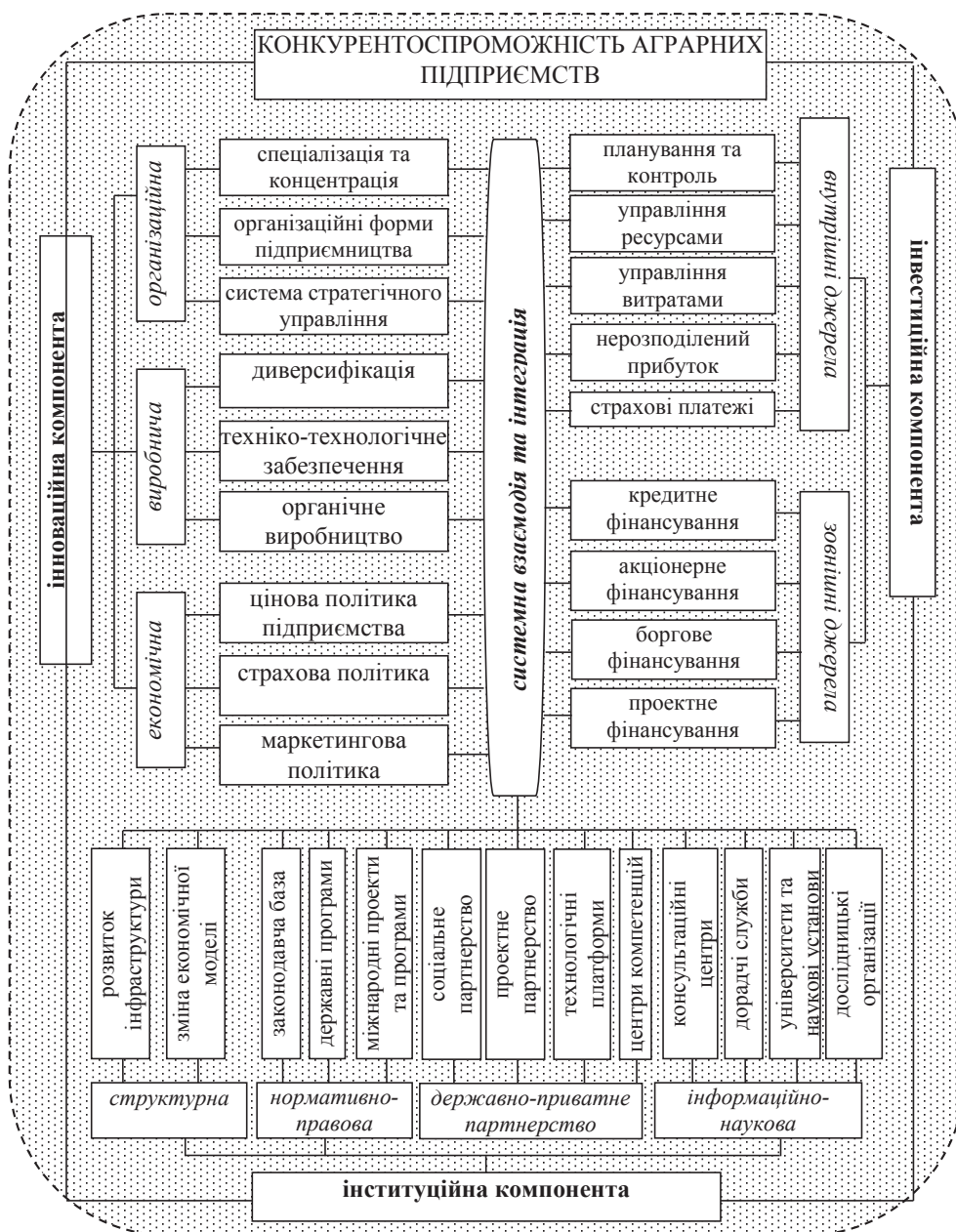

Рис. 1. Складові механізми забезпечення конкурентоспроможного розвитку аграрних підприємств

Джерело: розробка автора

Інституційне забезпечення розвитку аграрних підприємств є фундаментальною базою сільськогосподарської діяльності, що впливає на тісноту взаємозв'язку суб'єктів господарювання з природним середовищем і детермінує характер інституційних змін у сфері використання природних ресурсів. Інституційні зміни є ключовими в процесі забезпечення якіс-

них перетворень у системі управління аграрними підприємствами. Найвагомішими складовими в механізмі забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств є інноваційна, інвестиційна та інституціональна компоненти (рис. 1).

Формування інституційного середовища безпосередньо пов'язане із соціально-економічними та екологічними

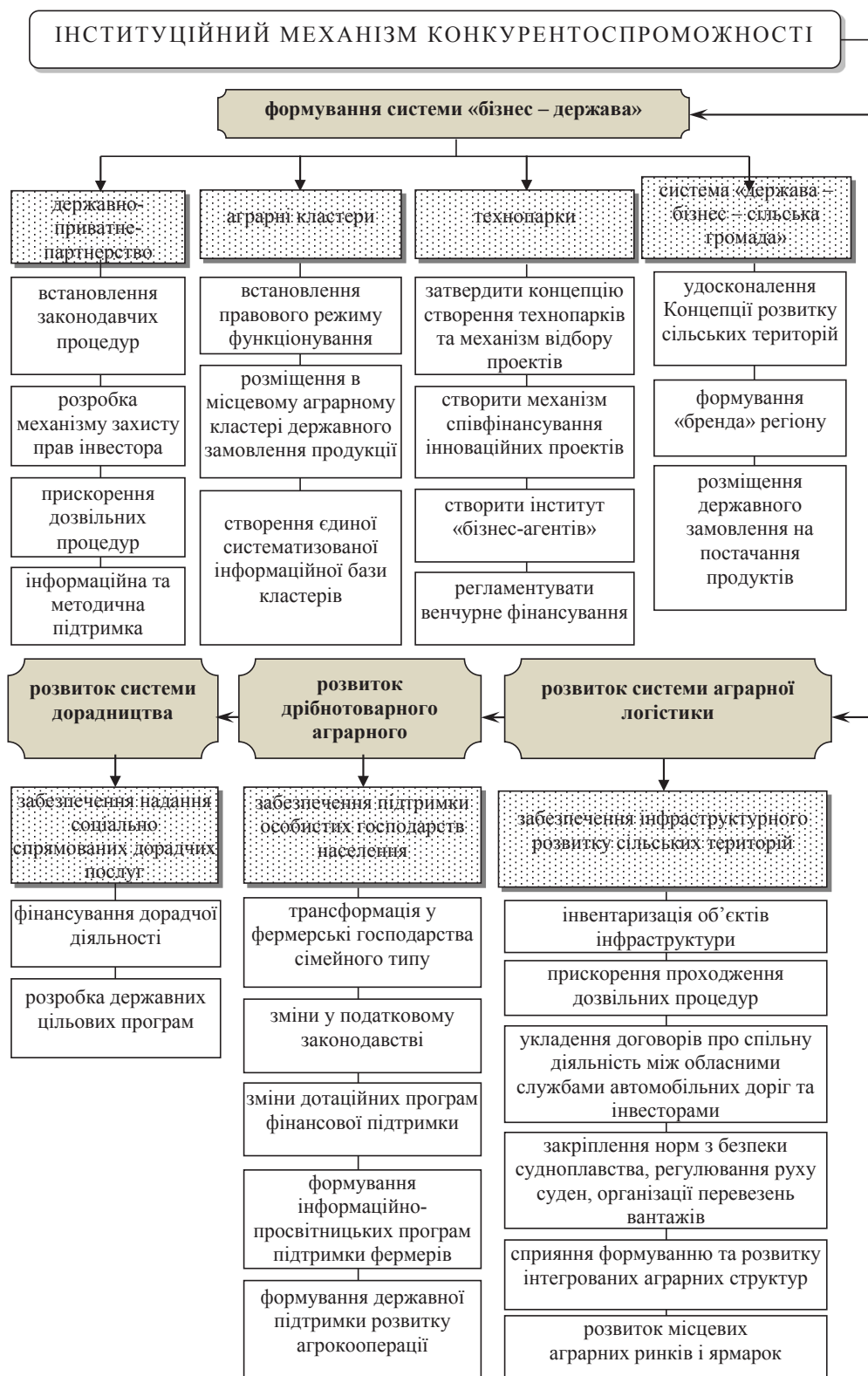

Рис. 2. Інституційний механізм забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств

Джерело: розробка автора

інтересами суб'єктів господарювання, рівнем розвитку ринкової кон'юнктури та інфраструктури, фінансово-інвестиційним забезпеченням та іншими ресурсами. Слід зауважити, що конкурентоспроможного розвитку не можна досягти шляхом посилення однієї з його детермінант. Цей процес максимально ефективний у разі комплексної взаємодії всіх його складових.

Розвиток інституціонального середовища підприємств аграрного сектору має здійснюватися комплексно за векторами за допомогою реалізації різноманітних програм і проектів. Успішна реалізація такого підходу може бути обмеженою лише в разі відсутності послідовності в діях та належного ресурсного забезпечення відповідних майбутніх перетворень.

Визначені стратегічні напрями потребують виважених практичних дій через вертикальну та горизонтальну інтеграцію взаємопов'язаних цілей, єдність та гармонізацію пріоритетів розвитку під час врахування змін у зовнішньому середовищі. Вертикальна координація цілей дає змогу узгоджувати не пов'язані між собою напрями діяльності та формувати конкурентні переваги. Горизонтальна координація цілей забезпечує реалізацію стратегічного потенціалу інституціонального середовища. Для нижчого рівня цілі вищого рівня є орієнтиром, тоді як для вищого рівня вони є засобом [3].

Погоджуючись із думкою О. Гончаренко [1], вважаємо, що інституційна та інноваційна компоненти конкурентоспроможного розвитку аграрних підприємств є ключовими та прямо впливають одна на одну. Інструментарій стимулювання інноваційного розвитку аграрних підприємств має бути застосований системно, тобто на основі державних програм інноваційного розвитку та стратегій. У цьому контексті доцільним є визначення пріоритетів територіального інноваційного розвитку агроформувань, важливо адаптувати наявні та розробити нові державні програми, які будуть спрямовані на розвиток інноваційної інфраструктури, формування її нових організаційних форм, підтримку інноваційного партнерства, захист інтелектуальної власності, сприяння венчурному фінансуванню тощо.

Формування системи інституційного забезпечення розвитку аграрних підприємств передбачає упорядковану сукупність формальних та неформальних інституцій, що визначають та регулюють його територіальні, соціальні, виробничо-економічні, екологічні, нормативно-правові та організаційно-управлінські параметри. Складові ін-

ституційного середовища визначають пріоритети в межах триєдиної системи соціально-економічних, законодавчих або політичних інституцій формального змісту та неформальних ідеологічних інституцій. Під час розроблення інституційного механізму нами виділено основні його складові та інструменти (рис. 2).

Пріоритетними напрямами інституційного забезпечення конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору в Україні мають бути формування ефективних взаємовідносин у системі «держава – бізнес», розвиток системи сільськогосподарського дорадництва, розвиток дрібно-товарного сільськогосподарського виробництва та малих організаційних форм на селі, розвиток системи аграрної логістики.

Реалізація цього механізму сприятиме підвищенню ефективності господарської діяльності, насамперед діяльності дрібних і середніх сільгоспідприємств, дасть змогу наростити виробництво високоякісної трудомісткої сільськогосподарської продукції, забезпечити інтеграцію особистих господарств населення у ринкові механізми функціонування аграрного сектору, знизити витрати аграрних підприємств в процесі зберігання, транспортування сільськогосподарської продукції, а також покращення цілорічного забезпечення населення продуктами харчування за доступними цінами.

Висновки. Отже, вдосконалення інституційного середовища через посилення його складових дасть змогу досягти позитивного економічного ефекту, що знаходить прояв у створенні організаційно-економічних умов для ефективного соціально спрямованого розвитку аграрних підприємств, забезпеченні конкурентоспроможного розвитку, ефективному використанні природних ресурсів, формуванні людського капіталу, стимулюванні розвитку малих і середніх агровиробників, розвитку сільських територій, набутті знань виробниками сільськогосподарської продукції, забезпеченні доступності інвестиційних ресурсів, удосконаленні форм і методів державної підтримки, її прозорості, прогнозованості та системності. Також до очікуваних економічних ефектів реалізації моделі інституціонального регулювання конкурентоспроможного розвитку підприємств аграрного сектору нами віднесено утворення вагомих інструментів поліпшення інвестиційного середовища задля забезпечення інноваційного виробництва, максимально ефективного використання переваг геополітичного положення, нарощування експортного потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко О. Інституціональне регулювання розвитку інновацій в агропромисловому виробництві: дис. ... докт. екон. наук: спец. 08.00.03. Дніпропетровськ, 2015. 487 с.
2. Дементьев В. Институциональная теория в Украине: направления исследований, особенности, перспективы. URL: <http://www.instud.org/index.php?id=4&material=15>.
3. Заскалкина О. Концептуалізація розвитку інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України. Державне регулювання процесів економічного і соціального розвитку. 2016. № 4. С. 1–8.
4. Ільїн В. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: питання методології. Вісник Сумського національного аграрного університету. 2015. Вип. 4 (63). С. 108–111.
5. Чухно І., Юхименко П., Леоненко П. Інституціонально-інформаційна економіка: підручник. Київ, 2010. 687 с.
6. Луцков В. Структурна політика: сутність, категорії та функції. Вісник СумДУ. Серія: Економіка. 2012. № 1. С. 141–147.
7. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / пер. з англ. І. Дзюб. Київ: Основи, 2000. 198 с.
8. Лопатинський Ю., Кифяк В. Розвиток аграрного сектора національної економіки на інституційних засадах: монографія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2014. 248 с.

ФОРМИРОВАНИЕ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО МЕХАНИЗМА ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация. В статье исследованы теоретические, концептуальные и методические подходы к формированию институционального механизма обеспечения конкурентоспособности аграрных предприятий. Доказано, что усовершенствование институциональной среды является действенным инструментом управления экономическим развитием агроформирований. Определено, что институциональные трансформации способствуют эффективному использованию ресурсного потенциала, усилению финансовой синергии, повышению конкурентоспособности предприятия. Установлено наличие связи между осуществлением институциональных изменений, инновационным развитием аграрных предприятий и ростом их конкурентоспособности. Выявлены ключевые направления необходимых трансформаций в аграрном секторе, выделена сущность институциональных изменений, определены ключевые составляющие институционального механизма обеспечения конкурентоспособности аграрных предприятий.

Ключевые слова: экономический рост, инновационное развитие, институциональный механизм, конкурентная стратегия, конкурентоспособность, финансовая синергия

FORMATION OF AN INSTITUTIONAL MECHANISM FOR PROVIDING COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Summary. The article deals with theoretical, conceptual, and methodical approaches to the formation of an institutional mechanism for ensuring the competitiveness of agrarian enterprises. It is proved that the improvement of the institutional environment is an effective tool for managing the economic development of agro formations. It is determined that institutional transformations contribute to the efficient use of resource potential, strengthening financial synergy, and increasing the competitiveness of an enterprise. The existence of a link between the implementation of institutional changes and the innovative development of agrarian enterprises and the growth of their competitiveness are established. The key directions of the necessary transformations in the agrarian sector are clarified, the essence of institutional changes is identified, the key components of the institutional mechanism for ensuring the competitiveness of agrarian enterprises are determined.

Key words: economic growth, innovative development, institutional mechanism, competitive strategy, competitiveness, financial synergy.

УДК 2964:1174

Григорчук Т. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри шоу-бізнесу та індустрії моди
Київського національного університету культури і мистецтв*

Hryhorchuk T. V.

*Candidate of Pedagogical Science (PhD), Associative Professor,
Associate Professor of the Department of Show Business and Fashion Industry,
Kyiv National University of Culture and Arts*

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ПЕРСОНАЛ ЯК ЕЛЕМЕНТ КОМПЛЕКСУ МАРКЕТИНГУ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Анотація. У статті розглядаються питання, пов'язані зі специфікою діяльності викладачів вищих навчальних закладів як осіб, що крім основної педагогічної діяльності виконують ще й маркетингові функції. Доводиться, що найефективнішим засобом просування освітніх послуг вищого навчального закладу є пропаганда під час безпосередньої комунікації науково-педагогічного працівника з його потенційними абітурієнтами. Вказується на необхідність їх додаткової спеціальної підготовки та мотивування з боку адміністрації навчального закладу.

Ключові слова: персонал вищого навчального закладу, маркетингові функції, конкурентоспроможність вищого навчального закладу, мотивування науково-педагогічних працівників.

Вступ та постановка проблеми. Широке проникнення ринкових відносин у різні сфери соціально-економічної системи нашої країни викликало чимало трансформаційних процесів у їхньому середовищі. Перспективи становлення в нашій країні соціально орієнтованої ринкової економіки, відносно непогані демографічні передумови зумовили швидкий розвиток інституцій соціально-гуманітарної сфери, що привело, зокрема, до значного зростання кількості вищих навчальних закладів III–IV рівня

акредитації (ВНЗ) різних організаційних форм і форм власності.

На зорі свого існування таке розмаїття створило гідну конкуренцію у сфері вищої освіти. При цьому частина ВНЗ зуміла посісти високі ринкові позиції не лише за рахунок популярних спеціальностей, але й використовуючи сучасні засоби маркетингу, новизну в організації та супроводі навчального процесу, демократизації навчання, залучення провідних вітчизняних і закордонних фахівців